

SANAL MÜZE GEZİLERİNE YÖNELİK İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞ VE FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Özer ÇELİK¹, Nur ÜTKÜR GÜLLÜHAN²

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, akademisyen1985@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9018-0660.

² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, nur.utkur@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2062-5430.

Geliş Tarihi: 04.12.2021 Kabul Tarihi: 19.04.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1032552

Öz: Bu araştırmanın amacı; ilkokul öğrencilerinin sanal müze-sanal tur memnuniyetlerini belirlemektir. Araştırmada karma model kullanılmıştır. Araştırmanın nicel örneklemini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul'un Kağıthane ilçesindeki okullarda öğrenim gören 300, nitel örneklemini ise üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan 40 öğrenci oluşturmaktadır. Elde edilen nicel veriler analiz edilmiş olup öğrencilerin cinsiyet ve okudukları sınıf değişkenlerine göre; ilişkisiz t-testi yapıp bulgulara ulaşılmış ve yorumlanmıştır. Nitel veriler içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen nicel bulgulara göre; öğrencilerin sanal müze-sanal tur memnuniyetlerinin, genel olarak olumlu olduğu, cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı fakat öğrencilerin okuduğu sınıf değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Nitel bulgulara göre; öğrencilerin sanal müzeyi çoğunlukla eğitim ortamından duymuş oldukları, sanal müzeyi önemli görmelerine rağmen gerçek müzeyi de ziyaret etmek istedikleri, sanal müze uygulamasının kolay olduğu ve hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerine oldukça katkı sağladığı, sanal müzeyi tarihî eser ve teknoloji kavramları ile özdeşleştirdikleri sonucuna ulaşıp sanal müze uygulamalarının daha yaygınlaştırılıp eğitim ortamındaki etkisinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: sanal müze, ilkokul öğrencileri, hayat bilgisi dersi

EXAMINATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS AND AWARENESS ON VIRTUAL MUSEUM TOURS OF OUR CULTURAL RICHNESS

Abstract:

The purpose of this study is to determine the virtual museum-virtual tour satisfaction of primary school students. A mixed model was used in the study. The quantitative sample of the study consists of 300 students in the schools in Kağıthane district of Istanbul in the 2020-2021 academic year, and the qualitative sample consists of 40 third and fourth-grade students. The quantitative data obtained were analyzed and the Independent T-test was performed according to the gender and class variables of the students, and the findings were reached and interpreted. Qualitative data were interpreted by subjecting them to content analysis. According to the quantitative findings obtained in the research; It was observed that the students' virtual museum-virtual tour satisfaction was generally positive and did not differ according to the gender variable, but differed in accordance with the class variable of the students. According to the qualitative findings; It was concluded that the students mostly heard about the virtual museum from the educational environment, they wished to visit the real museum even though they saw the virtual museum as important, the application of the virtual museum was easy and it contributed a lot to the Life Sciences and Social Studies lessons, and they identified the virtual museum with the concepts of historical artifacts and technology, and suggestions were made to expand the applications and increase their impact in the educational environment.

Keywords: virtual museum, primary school students, life studies lesson

Giriş

Müzeler, çağdaş toplumların en önemli kültürel merkezleri olan ve kendisini ziyaret eden bireylere farklı kültürleri tanıma fırsatı veren kurumlardır. Ayrıca insanlığın geçmiş tarihini nesnelere sunarken, bireylerin kendi kültürü ile başka ülkelere ait kültürleri tanınmasına, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları görmesine, farklı kültürlerle hoşgörü ile yaklaşmasına, empati, hayal gücü ve yaratıcılığını geliştirmesine katkıda bulunmaktadır (Köksal Akyol ve Akyol, 2014). Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) müzeyi, "halkın kullanımına açık olan ve toplumun gelişimine hizmet eden, insanın yaşadığı çevreyi tanımalarını sağlayan bunun için araştırmayı eğlenceye dönüştüren, sonunda bilgiler edinen ve bilgiyi paylaşan ekonomik olarak kâr etme hedefinden uzak devamlılığı olan bir kurum" olarak ifade etmektedir (ICOM, 2007).

Tanımdan anlaşılacağı üzere müzelerin kurumlar olarak süregelen birçok sorumluluğu ve görevleri vardır.

Müzeler, ziyaretlerin devamlılığı, kültürlerin birbirleri ile olan ilişkisinin canlı tutulabilmesi ve eğitimin genel bütünlüğü içinde önemli bir rolün içselleştirilebilmesi için eğitsel anlamda görevini yapmak mecburiyetindedir (Buyurgan ve Mercin, 2005). Aynı zamanda okul dışı öğretim ortamlarının en önemlilerinden biri şüphesiz müzelerdir. Müzeler, yapılandırmacı eğitim anlayışı ekseninde öğrencilerin öğretim etkinliklerinde aktif olmasına olanak veren yerlerden biridir (Demircioğlu, 2010). Eğitim açısından ele alındığında bu görevini okul dışında öğrenme ortamı olarak sunmak durumundadır. Ayrıca çocukların farklı tecrübelerle değer atfetmelerini sağlayan müzelerin bilgi edinmeye yönelik teşvik etme gerçeği de bulunmaktadır (Hooper ve Greenhill, 1999). Çocuklar müze gezisi sayesinde; küçük yaşlarda farklı bilim alanına ait birçok kavram ile karşılaşmaktadırlar. Bu kavramları daha iyi anlamalarını sağlamak için öğrendikleri kavramlara dönük uygulama yapmaları önemlidir (Hein, 2002).

Müze ortamları öğrencilere belirli kalıplardan uzak rahat düşünme ortamları sunmaktadır. Müzeler gibi tarihi eserlerin sergilendiği yerler, okullarımızdaki derslerin ve içeriğindeki konuların, ders kitabı bağlamının sınırlılığında çıkararak üç boyutlu gerçeğe yakın somutlaştırmanın olduğu, bireylerin kendilerini o dönemdeymiş gibi hissetmelerini sağlayabilen ve bu anlamda o döneme ilişkin anlamlandırmaların yapılabildiği yerlere dönüştürülebilmektedir (Kabapınar, 2012). Müzelerin doğal yapısı, sınıftakinden farklıdır. Öğrenciler müzelerde farklı birçok yapıdan beceri kazanabilmektedirler. Bu bağlamda müze eğitimi çalışmalarının öğrencilerin farklı deneyimler edinmelerine olanak sağlaması gerekmektedir (Ata, 2002). Öğrenciler müze gezileri sayesinde olayları daha iyi analiz etme becerilerini geliştirebilir. Bunun yanında öğrencilerin yaşam deneyimi kazanmalarına dönük becerilerinin gelişmekte olduğunu da söylemek mümkündür. Müzelerde öğrenciler gerçeklikle iç içedir, bundan dolayı öğrenciler, okul ortamından farklı olarak kendilerini daha kolay ifade edebilirler. Bu bağlamda; müzelerde yapılan öğrenme faaliyetleri, okul ortamında sunulan öğrenme faaliyetlerine farklı bir boyut kazandırılabilir (Onur, 2012).

Öğrencilere gerçek yaşam deneyimleri sunan müzeler, öğrencileri bilgiyi anlamlandırma konusunda eğitimsel uygulamalarla da karşılayabilmektedir. Günümüzde dönüşümsel bir anlayış ile müzelerin, ana işlevlerine ek olarak, günümüzde gelişen dijital teknoloji çerçevesinde tekrar ele alınmış olduğu, içerdikleri eserlere göre farklılık arz eden bir yapı ile eğitimsel misyonunu üstlendikleri görülmektedir (Atasoy, 1999). Dijital teknolojiyle iç içe olunan son yıllarda gündeme gelen sanal müze kavramına bakıldığında ise, öğrencilerin dijital bağlantının olduğu her alanda ulaşım gezinti yapabildiği, kendilerini öğrenme ortamının içinde buldukları ve küresel olma özelliği olan müze çeşidi olduğu görülmektedir (McKenzie, 1997).

Bu noktada günümüzde dijital ürünlerin yaygın olarak kullanıldığı müzeciliğin geliştiği görülmektedir. Buradan hareketle Türkiye'deki sanal müzelerin veri tabanının

da yer alan dijital ürünlerin üç boyutlu gezinti yapmaya fırsat verecek durumda olduğu söylenebilir. Söz konusu dijital ürünlerin uygulamalarının, dikkat çekici olması ve kullanıcılarının ilgilerine hitap etmesi gibi önemli özellikleri vardır. Uygulamaların kullanıcıların ilgilerine dönük olmasının yanı sıra; kullanıcıların müze ile ilgili içerikler oluşturmalarına fırsat vermesi sanal müzelerin gelişmesi açısından önemli sayılabilir. Müze ile teknoloji kavramlarının bir araya gelmesi ve bu çalışmalar doğrultusunda sanal müzelerin önem kazandığını belirtmek gerekmektedir (Çıldır ve Karadeniz,2014).

Yaşanılan çağ, sanal müzelerle gelişen teknolojik alt yapılar sayesinde müzeler ile ilgili bilgileri içeren bir yapıdadır. Bu sayede sanal müze turu yapmakta olan bireyler, müzelere ait unsurları inceleyebilir, müze çeşitleri hakkında bilgi edinebilirler. Bu bağlamda sanal müzeler, dünyanın her neresinde olursa olsun ağ teknolojileri sayesinde süreklilik arz eden bir şekilde etkileşimde bulunan müzeler olarak ifade edilebilir. Sanal müzeler görüntünün etkili bir şekilde aktarılması tekniği ve internete erişim olanağı sayesinde sanal platformlarda sergilenmesidir. İlerleyen teknolojik gelişmeler ile birlikte gelişmelerden etkilenmiş olan müzeler dijitalleşmeye ayak uydurmaya çalışmışlardır. Öğrenciler ve yetişkinler evden, iş ortamından veya okuldan ülkelerin farklı yerlerindeki bir müzeye sanal olarak erişebilmektedir (Ermiş, 2010). Sanal müze gezilerinde en çok dikkat çeken hususların başında eserlere ait etkileşimli sunumlar gelmektedir. Etkileşimli eser sunumlarında olduğu gibi diğer benzer iletişim tasarımı uygulamaları, erken çocukluk dönemindeki bireylerin oyunlarla öğrenmesine fırsat vermektedir. Gerçek müze gezisi yapmadan önce müzelerle ilgili etkileşimli ürün uygulamaları, hem müze hakkında ön bilgi sahibi olma, hem de bireylerin müze hakkında bilgi edinmeleri konusunda motivasyonlarını artırma konusunda yardımcı olmaktadır (Silberman, 2016). Bu bağlamda; teknolojinin eğitimde de yoğun olarak kullanıldığı çağda teknolojik araçların ve uygulamalarının öğrencileri aktif öğrenmeye yönelttiği gerçeğini görmek gerekmektedir. Öğrenciler, öğrenecekleri her türlü bilgiyi gerçek öğrenme koşullarında var olan toplumsal birtakım etkileşimler vasıtasıyla öğrenmektedirler. Öğrenmenin tam ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öğrencilerin sanal öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılımının sağlanması gerekmektedir. Başka bir ifade ile, öğrenmenin oluşması için öğrencilerin ön bilgileri, tutumları ve hangi amaçlar içinde oldukları ve sürece aktif olarak ne kadar etki ettiğinin de önemi büyüktür. Bu açıdan bakılacak olursa her öğrencinin yaşadığı yerleşim yerinde gezebileceği bir müzenin bulunmaması, öğrencilerin teknolojik araçlar sayesinde sanal müzelere ulaşmaları, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması açısından da önemli bir durumdur ve sanal müzelerin önemini daha iyi ortaya koymaktadır.

Literatürde sanal müzeye ilişkin memnuniyet, tutum, görüş ve gelişmelerin incelendiği (Abduganiyev ve Mustafoyeva, 2021; Aktaş, 2017; Altınbay ve Gümüş, 2020; Ambusaidi ve Al Rabaani, 2019; Bozkuş, 2014; Dinger,2021; Gılıç ve Yanpar-Yelken, 2019; Kampouropoulou, Fokiali, Efstathiou ve Stefos, 2013; Karadeniz, 2020; Karataş, Yılmaz, Kapanoğlu ve Meriçelli, 2016; Prosser ve Eddisford, 2004; Sürme ve Atılğan, 2020; Zabun, 2020) çalışmalar ile; sanal müze kullanımının öğrencilerin eğitimine, ders

başarılarına ve öğrenme ortamına etkilerinin incelendiği; (Aladağ, Akkaya, Şensöz, 2014; Aktaş, Elyıldırım, Aslan, 2020; Bulut ve Atilla, 2017; Bülbül, 2017; Canlı, 2016; Çalışkan, Önal ve Yazıcı, 2016; Egüz ve Kesten, 2012; Hantooobi, Wahdan, Salloum ve Shalan, 2021; Ismaeel, Al-Abdullatif 2016; Kaya ve Okumuş, 2018; O'Brien ve Levy, 2008; Özer, 2016; Peker, 2014; Turgut, 2015; Ustaoglu, 2012; Yıldırım ve Tahiroğlu, 2012; Yılmaz ve Şeker, 2015) çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca; müze gezisi ve müze eğitimine ilişkin tutum, görüş ve derslere etkinin incelendiği (Çalışkan ve Çerkez, 2012; Demir ve Tak, 2019; Dilli, 2017; Gazel ve Kısa, 2016; Yeter ve Kurtdede Fidan, 2018) çalışmalar yapılmıştır. Literatürdeki bu çalışmaların genelinde ortaokul düzeyindeki öğrenci grupları ile ilgili sanal müzeye ilişkin memnuniyet, tutum, görüşler ve sanal müzenin öğrencilerin ders başarısına etkisi incelenmiştir. Araştırma, ilkökul 3 ve 4. sınıfların görüşlerini ortaya çıkarmaya yarayan sorulara cevap aranarak, ilkökul öğrencilerinin sanal müze-sanal tur memnuniyetlerini belirlenmesine dönüktür. Araştırmada nicel ve nitel verilerin güçlü yanları kullanılarak; sanal müze hakkında var olan durumları farklı bakış açıları ile ortaya koymanın ve sanal müze anlayışına yönelik önerilerde bulunmanın sanal müze kullanımının yaygınlaşmasında önemli bir yeri olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin sanal müze konusundaki görüşlerinin incelenmesi hedeflenmiş olup şu sorulara cevaplar aranmıştır:

- 1- Öğrencilerin sanal müze gezisine ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 2- Öğrencilerin sanal müze gezisine ilişkin görüşleri sınıflarına göre farklılaşmakta mıdır?
- 3- Öğrencilerin sanal müze gezilerine yönelik görüş ve farkındalıkları nelerdir?

Yöntem

Sanal müze gezisine ilişkin öğrenci görüş ve farkındalıklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada, karma yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemde, nitel ve nicel yöntemler aynı çalışmada organize bir şekilde kullanılır ve araştırma sonucuna ulaşılırken nitel ve nicel yöntem ile elde edilen bilgilerin bir araya getirilmesi hedeflenir (Maxwell, 2016). Karma yöntem kullanılarak yapılmış olan çalışmaların, sadece nitel veya nicel yöntem ile yapılmış olan çalışmalara nazaran daha etkili sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir (Creswell ve Clark, 2007). Araştırmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desenden yararlanılmıştır. Kullanılan desende öncelikle nicel kısma ilişkin veriler daha sonra nitel kısma ait veriler elde edilmekte olup nitel ve nitel veriler kendi içinde analiz edilmektedir. Nihayetinde nicel ve nitel veriler tartışma bölümünde harmanlanarak yorumlama yapılmaktadır (Creswell, 2017). Bu çalışmada, sanal müze gezisine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi için hem nicel hem de nitel verilerin güçlü yanlarının ortaya çıkarıldığı karma yöntem tercih edilmiştir. Nicel verilerin analizine geçilmeden önce, verilerin normal dağılım gösterip göstermediklerini belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Tablo 1'de ilgili verilere ulaşılmaktadır.

Tablo 1. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Tur Algılarına İlişkin Verilerin Betimsel İstatistik Değerleri

Ölçek	N	X	Medyan	Mod	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Max-Min
Sanal Müze-Sanal Tur Memnuniyet Ölçeği	300	2.62	2.63	2.79	.144	-.533	-.515	2.21-2.89

Tablo 1 incelendiğinde; sanal müze tur ölçeğinde verilerin dağılımının normal bir dağılım olduğundan söz edilebilir. Çünkü betimsel istatistik verilerine bakıldığında çarpıklık ve basıklık katsayı değerlerinin -1 ile +1 aralığında yer aldığı görülmektedir (Büyüköztürk, Çokluk-Bökeoğlu ve Köklü, 2009; Tabachnick ve Fidell, 2013). Yine betimsel istatistik değerlerinin birbirine yakın değerler olması da dağılımın normal olmasına işaret edebilmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2009; Büyüköztürk, 2010). Buna göre öğrencilerin yanıtlarından elde edilen verilerin normal dağıldığı söylenebilir. Bu nedenle bağımsız değişkenlere göre karşılaştırmalar yapılırken parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, nicel verinin toplandığı araştırma grubu ve nitel verinin toplandığı araştırma grubu şeklinde iki bölümde incelenmiştir. Bu araştırmanın ulaşılabilir evrenini (hedef evrenini) İstanbul Avrupa yakası Kağıthane ilçesinde 3 devlet okullarındaki öğrenim gören 1450 kişiden oluşan 3 ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini temsil eden 300 öğrenci ile araştırma yürütülmüştür. Nicel ve nitel çalışma grubundaki öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amaçlarına göre; bilgi bakımından çeşitli durumların seçimi ile ayrıntılı olarak araştırma yürütülmesine fırsat tanır (Büyüköztürk vd. , 2011: 89). Nitel verilerin toplandığı araştırma grubu, sanal müze gezisi yaptırılan ve daha önce sanal müze deneyimi olan öğrenciler arasından 23 kız ve 17 erkek olmak üzere 40 öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şunlardır:

Sanal müze tur memnuniyet ölçeği: Sanal Müze Sanal Tur Memnuniyet ölçeğinin İngilizcesi ve Türkçesinin 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Orijinali 21 maddeden oluşsa da Türkçe uyarlamasının 19 maddeden oluştuğu görülmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Teker ve Özer (2016) tarafından yapılmış olan analizler sonucunda oluşturulmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının .910 olduğu belirtilmekte-

dir. Ölçekteki soruların ilkokul öğrencileri tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek amacıyla öncelikle pilot uygulama yapılmış ve ilkokul öğrencilerinin soruları anlamakta ve cevaplamakta sorun yaşamadıkları görülmüştür. Böylece araştırmada ilkokul öğrencilerinin sanal müze gezisine ilişkin görüşlerini belirlemek için kullanılmıştır. Ölçek; 3'lü likert tipinde düzenlenmiş olup "Katılmıyorum (1), Kararsızım (2), Katılıyorum (3) şeklinde cevaplandırılmaktadır.

Açık uçlu soru formu: Açık uçlu soruların avantajı, araştırmacının beklenmedik veya planlanmamış yanıtları da alabilmesine ve dolayısıyla konuya dair daha geniş ve ayrıntılı bilgiye olanak sağlamasıdır (Büyüköztürk ve ark. , 2009). Araştırmacılar tarafından yapılandırılan bu form ile 3 ve 4. sınıf öğrencilerine, sanal müze gezilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Açık uçlu soru formunda yer alan soruların geçerliğine dönük gerekli olan uzman kanısı için sınıf eğitimi alanında uzman üç öğretim üyesinin ve iki sınıf öğretmeninin görüşlerine başvurulmuştur. Başlangıçta 10 sorudan oluşan form, uzman görüşlerine göre gerekli ekleme ve çıkarmalar yapıldıktan sonra şu şekli almıştır:

1- Öğretmeniniz sanal müze gezisi yaptırmadan önce sanal müzeyi nerede ve nasıl duydun?

2- Sanal müze denilince aklına ilk ne geliyor?

3- Sanal müze gezisi sonrası gerçek bir müzeyi ziyaret etmeyi ister misin? Neden?

4- Sanal müze gezisi yapmak sana göre kolay mı zor mu? Derslerine fayda sağlayacağını düşünüyor musun? Neden?

Nitel verilerin toplanması sırasında, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve uzman görüşleri alınarak düzenlenen "Açık Uçlu Soru Formu" kullanılmıştır. Çalışma grubuna uygulama yapmadan önce konu ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Ardından her bir katılımcı, sanal müze gezisi yaptıktan sonraki görüşlerini 20 dakika süren yüz yüze görüşmelerle aktarmıştır. Elde edilen veriler ayrıntılı bir biçimde açık uçlu soru formuna araştırmacılar tarafından yazılarak analize hazır halde getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizine başlanmadan önce, Sanal Müze Tur Ölçeği'nden elde edilen verilerin dağılımının normal bir dağılımda olup olmadığı incelenmiştir. Betimsel istatistik verilerine bakıldığında çarpıklık ve basıklık katsayı değerlerinin -1 ile +1 değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bu değerlerin birbirine yakın olması da dağılımın normal olmasına işaret edebilmektedir (Büyüköztürk, Çokluk-Bökeoğlu ve Köklü, 2009; Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu bağlamda verilerin normal dağıldığı belirlendiğinden, araştırmacının nicel verileri analiz edilirken parametrik testlerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutuna yönelik verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilen belli yöner-

gelere göre metinlerde yer alan kelimelerin daha küçük içerikler ile kategorize edildiği bir tekniktir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirlerine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 227-228).

Elde edilen nitel verilerin analizindeki güvenilirliği sağlayabilmek için Sınıf Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda görev yapan alan uzmanı iki öğretim üyesinden yardım alınmıştır. Güvenirliğin sağlanmasında araştırmacılar ve diğer öğretim elemanlarının kodlamaları birbirleriyle karşılaştırılmış, Miles ve Huberman’ın (1994) kodlayıcı güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Araştırmacı ve uzmanlar arasındaki analizin uyumu, “Güvenirlik= Uzlaşma Sayısı/ Uzlaşma Sayısı + Uzlaşmama Sayısı” formülüne göre hesaplanmıştır. Araştırmacılar ve uzmanlar arası kodlayıcı güvenilirlik katsayısı ortalaması $[(0.92+0.89)/2=0.91]$ çıktığından, bu çalışmada kullanılan veri toplama aracının analizi güvenilir olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yapılan kodlamaların inandırıcılığı ortaya konulmuştur. Araştırmanın etik kurallara uygunluğu ise, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan alınan 09/06/2021 tarih ve 109529 sayılı karar ile belirlenmiştir.

Bulgular

İlkokul Öğrencilerinin “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Görüşleri

Tablo 2’de öğrencilerin sanal müze-sanal tur memnuniyet algılarının cinsiyete göre karşılaştırılması ile ilgili bulgular sunulmaktadır.

Tablo 2. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Tur Algılarına İlişkin Verilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması İle İlgili Bağımsız Örneklem T-testi Analizi Bulguları

Değişken	Grup	N	X	Ss	Sd	t	p
Cinsiyet	Erkek	147	2.60	.139	298	-1.575	.116
	Kız	153	2.63	.148			

p<.05*

Tablo 2 incelendiğinde; erkek ve kız öğrencilerin sanal müze-sanal tur memnuniyet ölçeğine verdikleri yanıtlar cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Tabloya göre erkek ve kız öğrencilerin sanal müze ve sanal tur memnuniyet algılarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Buna bağlı olarak erkek ve kız öğrencilerin sanal müze ve sanal turlara yönelik memnuniyetlerinin birbirine benzer olduğu söylenebilir.

İlkokul Öğrencilerinin “Sınıf Düzeyleri” Değişkenine İlişkin Görüşleri

Tablo 3’te öğrencilerin sanal müze- sanal tur memnuniyet algılarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması ile ilgili bulgular sunulmaktadır.

Tablo 3. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Tur Algılarına İlişkin Verilerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması İle İlgili Bağımsız Örneklem T-testi Analizi Bulguları

Değişken	Grup	N	X	Ss	Sd	t	p
Sınıf	4. sınıf	151	2.60	.150	298	-2.174	.031*
	3. sınıf	149	2.64	.136			

p<.05*

Tablo 3 incelendiğinde; öğrencilerin sanal müze-sanal tur memnuniyet ölçeğine verdikleri yanıtlar sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Tabloya göre 3. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencilerinin sanal müze tur algılarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (p<.05). Analiz sonuçlarına göre 3. sınıf öğrencilerinin (X=2.64) 4. sınıf öğrencilerine (X=2.60) göre sanal müze tur algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Gezilerine İlişkin Görüşleri ve Farklılıkları

Nitel verilerin analizinden elde edilen bulgulara bakıldığında, ilkokul öğrencilerinin sanal müze gezisini nerede ve nasıl duydukları ile ilgili bulgulara Tablo 4’te yer verilmektedir.

Tablo 4. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müzeye Ait Bilgi Kaynaklarına İlişkin Görüşleri

Ana Temalar	Alt Temalar	(f)
İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müzeye Ait Bilgilerinin Kaynakları	Öğretmenlerden duyanlar	14
	Okuldan duyanlar	2
	İnternet ortamından duyanlar	6
	EBA platformundan duyanlar	2
	Aile bireylerinden duyanlar	4
	Arkadaşlarından duyanlar	2
	Hiç duymamış olanlar	10

Tablo 4 incelendiğinde; ilkokul öğrencilerinin sanal müzeye ait bilgi kaynaklarına temasıyla ilgili olarak belirtilen alt temalara dönük görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Ö13, “Öğretmenimiz canlı derslerde sık sık sanal müzeyi gezdirirdi.”

Ö29, “Öğretmenimiz sayesinde müzeleri tanıma fırsatımız oluyor”

Ö6, “Okulda salgın öncesi müze gezileri olduğunu, müdürümüzün bu müzeleri sanal olarak gezebileceğimizi söylüyor.”

Ö8, “Müzeleri merak ettiğim için google uygulamasına müze yazarak sanal müze gezisi sitesine girmiştim.”

Ö13, “EBA’da sık sık zaman geçirirdim ve sitede dolaşırken tesadüfen sanal müze gezisinin olduğunu gördüm.”

Ö9, “Öğretmenimiz konumuz olan müzeler ile ilgili araştırma yapmamızı istedi, bu konuda EBA’da çeşitli bilgiler mevcut olduğunu gördüm.”

Ö20, “Annem ders dışı etkinlik olması açısından sürekli sanal müzeden söz ederdi.”

Ö22, “Okulda diğer şubelerdeki arkadaşlarım, canlı derslerde öğretmenlerinin sanal müzeyi gezdirdiğini söylerlerdi.”

Öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin sanal müze konusunda fikir sahibi olmalarını çoğunlukla öğretmenlerine bağladıkları, sosyal medyanın da bu konuda kendilerini yönlendirdiğinden bahsettikleri belirlenmiştir. Ayrıca sosyal çevrenin de sanal müzeye ulaşma konusunda kendilerine yardımcı olduğunu da vurgulamışlardır.

Tablo 5’te öğrencilerin sanal müze gezisi sonrası gerçek bir müzeyi ziyaret etmeyi isteme/ istememe durumları ile ilgili bulgular sunulmaktadır.

Tablo 5. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Gezisi Sonrası Gerçek Bir Müzeyi Ziyaret Etmeyi İsteme Durumlarına İlişkin Görüşleri

Ana Temalar	Alt Temalar	(f)
Gerçek Müze Ziyareti İstemeye İlişkin Görüşler	Etkili olmak	11
	Gerçekçi olmak	8
	Daha fazla bilgi edinmek	7
Gerçek Müze Ziyareti İstememeye İlişkin Görüşler	Pandemi döneminde olmak	6
	Zahmeti olmak	2
Kararsız Görüşler	Koşulları uymamak	2
		4

Tablo 5 incelendiğinde; öğrencilerin sanal müze gezisi sonrasında gerçek bir müzeyi gezmek isteyip, istememelerine yönelik görüşler ele alındığında öğrencilerden 4’ü bu konuda bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Öte yandan diğer görüşlerin “Gerçek Müzeyi Ziyareti İstemeye İlişkin Görüşler” ve “Gerçek Müzeyi Ziyareti İstememeye İlişkin Görüşler” şeklinde 2 ana temada ele alındığı tespit edilmiştir. “Gerçek Müzeyi Ziyareti İstemeye İlişkin Görüşler” ana temasıyla ilgili olarak belirtilen alt temalara dönük görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Ö8, “Gerçek müzeye gidip orayı canlı görmek daha etkili olurdu, hatta izin verirlerse eserlere dokunmak bile isterim.”

Ö7, “Daha önce Topkapı Sarayı’na ailemle birlikte gitmiştim. Gidip görünce sanal müzenin çok yapay olduğunu gördüm”

Ö6, “Gerçek müzeyi yerinde görmek bana daha ilginç geliyor.”

Ö14, “Gerçek bir müzede daha fazla bilgi edineceğimi düşünüyorum.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

“Gerçek müzeyi ziyareti istememeye ilişkin görüşler” ana teması ile ilgili olarak belirtilen alt temalara dönük görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Ö12, “Virüs bulaşmasından çok korkuyorum o yüzden istemiyorum.”

Ö23, “Müzelerin hepsi oturduğumuz eve çok uzak ve arabamız olmadığı için gidemiyorum.”

Ö25, “Gerçek müzeye gitmeyi çok isterim fakat annem ile babam çalışıyorlar ve ben annem ile birlikte kalıyorum.” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Tablo 6’da öğrencilerin sanal müze gezisinin kolay veya zor bulma durumları ile ilgili bulgular sunulmaktadır.

Tablo 6. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müze Gezisinin Uygulama ve Fayda Sağlama Durumuna İlişkin Görüşleri

Ana Temalar	Alt Temalar	(f)
Uygulama Durumuna İlişkin Görüşler	Kolay olması	32
	Zor olması	8
Fayda Sağlama Durumuna İlişkin Görüşler	Faydalı olması	39
	Faydalı bulunmaması	1

Tablo 6 incelendiğinde; öğrencilerin görüşlerinin 2 ana tema altında ele alındığı tespit edilmiştir. “Uygulama Durumuna İlişkin Görüşler” ana temasıyla ilgili olarak belirtilen alt temalara dönük görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Ö26, “Kolaydı. Çünkü gidemediğim yerlere sanal olarak kolaylıkla gidebiliyorum.”,

Ö32, “Kolaydı. Oklar sayesinde tüm müzeleri gezebiliyorum.”

Ö34, “Kolay çünkü google’a nereyi yazarsam oraya gidebiliyorum.”

Ö13, “Kolay çünkü yönlendirmeler çok anlaşılır.” “

Ö26, “Zor çünkü tıkladığım her müze hemen açılmıyor.”

Ö5, “Zor çünkü fareyi oynattığımda değişik yerlere gidebiliyor.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

“Fayda sağlama durumuna ilişkin görüşler” ana temasıyla ilgili olarak belirtilen alt temalara dönük görüşlerden bazıları şu şekildedir:

Ö12, “Hayat bilgisi dersinde daha aktif olurum.”

Ö23, “Evet faydalı olacağını düşünüyorum, görsellik bence konuları daha iyi anlamamızı sağlıyor.”

Ö25, “Özellikle sosyal bilgiler dersinde çok faydalı olacağını düşünüyorum.”,

Ö22, “Evet çünkü müzeler tarihimiz ve geçmiş sosyal yaşamlar ile ilgili bilgiler veriyor.” ,

Ö34 “Sosyal bilgiler dersinde tarihi konular işlediğimiz için faydalı olacağını düşünüyorum.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Tablo 7’de ilkokul öğrencilerine sanal müzenin çağrıştırdıkları ile ilgili bulgular sunulmaktadır.

Tablo 7. İlkokul Öğrencilerinin Sanal Müzenin Çağrıştırdıklarına İlişkin Görüşleri

Ana Temalar	(f)
Teknoloji	15
Tarihî Eser	14
Eğlence	6
Bilgi	5

Tablo 7 incelendiğinde; sanal müze denilince akıllarına ilk neler geldiğine ilişkin öğrencilerin belirttiği toplam 40 görüş içinde; 15 öğrencinin “Teknoloji”, 14 öğrencinin “Tarihî Eser” 6 öğrencinin “ Eğlence” ve 5 öğrencinin “Bilgi” şeklinde görüş ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

İlkokul öğrencilerinin sanal müze tur memnuniyetlerine yönelik yapılan araştırmada, öğrencilerin sanal müzeye yönelik olarak algılarının genel olarak olumlu olduğu görülmektedir. Araştırma, ilkökul öğrencilerinin sanal müze konusunda görüşlerine başvurulması açısından literatürde ilk olma özelliğine sahiptir. Fakat sanal müze gezisine yönelik olarak ilgili araştırmalar incelendiğinde ortaokul öğrencilerine yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir. Çalışkan ve Çerkez (2012), Kampouroupolou, Fokiali, Efstathiou ve Stefanos (2013), Karagözoğlu (2020), yapmış oldukları çalışmalarda ortaokul öğrencilerinin sanal müze deneyimlerinin genel olarak olumlu sonuçlandığını belirtmişlerdir. Her iki çalışma, bu araştırmada ulaşılan bulguları desteklemektedir.

Yapılan analizler neticesinde; ilkökul öğrencilerinin sanal müze-tur memnuniyet puanları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Ancak kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkeklere oranla yüksek olduğu görülmektedir. Buradan hareket ile kız öğrencilerin sanal müze gezisine karşı ilgilerinin daha fazla olduğu söylenebilir. Literatürde benzer şekilde Gazel ve Kısa (2016) yapmış oldukları çalışmada sanal müze kullanımı ile cinsiyet arasında farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin sanal müze kullanımına ilişkin görüş ve beklentilerinin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Bir başka bulgudan hareketle ilkökul öğrencilerinin okudukları sınıf ile sanal müze-tur memnuniyet puanları arasında istatistiksel anlamda bir farklılaşmanın olduğu ve bu farklılaşmanın 3.sınıfta öğrenim gören öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu sonucuna benzer bulguya ilgili literatürde rastlanmamıştır. Bu bağlamda; alt sınıftaki öğrencilerin, sanal müze kullanımını kolay bulmaları, teknolojik alet kullanımına duyulan ilgi ile açıklanabilir. Yine 3. sınıf hayat bilgisi ders konularının 4. sınıf sosyal bilgiler dersi konularına göre daha somut ve kolay olması sanal müze kullanımına karşı tutuma etki edebilir. Altta nitel verilerde sanal müzenin uygulanışına dönük görüşlere göre; öğrencilerin sanal müze kullanımını kolay bul-

dukları görülmüştür. Buradan hareket ile araştırmanın nicel verilerinin nitel veriler ile desteklendiği görülmektedir.

Araştırmanın nitel bulgularına göre; ilkokul öğrencilerinin sanal müze konusunda bilgi edindikleri kaynaklar; eğitim ortamı içerisinde öğretmeninden ve okulundan duymuş olduklarına aittir. Sanal müze kavramını en az olarak aile ortamında duyduklarını belirtmişlerdir. Okulların bu manada sanal müzenin tanıtımı ve uygulanması açısından bağlayıcı bir rolünün olduğu söylenebilir.

İlkokul öğrencilerinin sanal müze gezisi sonrası gerçek bir müzeyi ziyaret etmeyi isteme durumlarına ilişkin olumlu görüşleri incelendiğinde; birçok öğrencinin sanal müze sonrası gerçek müzeyi ziyaret etmek istediği ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni olarak da gerçek müze ziyaretinin etkili olacağını ve bu manada daha fazla bilgi edinebileceklerini belirtmişlerdir. Kaya ve Okumuş (2018) yapmış oldukları çalışmalarında; öğrencilerin sanal müze sonrası mutlaka gerçek müzeyi ziyaret etmek istedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç araştırmayı desteklemektedir. Bunun yanında Covid 19 salgın sürecini yaşamak, gerçek müze ziyaretinin daha zahmetli olması ve zaman konusunda yaşanan uyumsuzlukların olması ile ilgili görüşlerin sanal müze kullanımının avantajlarını da ön plana çıkarmaktadır.

Sanal müzenin uygulama durumuna yönelik olarak ilkokul öğrencilerinin önemli bir çoğunluğu sanal müze uygulaması kullanımını kolay bulmuşlardır. Canlı (2016) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin çoğunun sanal müze gezisinde herhangi bir sorun yaşamadıkları, kolay bir şekilde sanal müzeyi gezdikleri sonucuna ulaşmıştır. Çalışkan ve Çerkez (2012) çalışmalarında müze ile ilgili uygulamaları kullanırken öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun zorluk yaşamadığına dair sonuçlara ulaşmışlardır. Sürme ve Atılgan (2020) araştırmalarında; "Sanal müzenin nasıl kullanılacağını öğrenmek kolay oldu" görüşünün yüksek oranda dile getirildiği sonucuna ulaşmışlardır. Söz konusu çalışmalar ile araştırmanın bulguları örtüşmektedir. Bu bağlamda; sanal müze kullanımının kolay olması sanal müzelerin daha fazla kullanıcıya ulaşması açısından yararlı olabilir.

Sanal müze gezisinin dersler için fayda sağlama durumuna ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; öğrencilerin tamamına yakını sanal müze gezisini hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri için faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Abduganiyev ve Mustafoyeva (2021), Ambusaidi ve Al-Rabaani (2019), Hantoobi, Salloum, Shaalan ve Wahdan (2021), Ismaeel ve Al-Abdullatif (2016), Ulugbek (2020), çalışmalarında; sanal müzenin ve sanal gerçekliğin eğitim-öğretim ortamını olumlu yönde destekleyici içeriğine değinmişlerdir. Sanal müzenin tek başına bir eğitim kaynağı olmanın yanında geleneksel eğitim düzeninde de destekleyici bağlamda önemli yer tuttuğu sonucuna varmışlardır. Çınar, Utugün ve Gazel (2021), öğrencilerin sanal müze gezilerinin sosyal bilgiler derslerine katkı sağladığı, ders ortamını çeşitlendirerek keyifli hale getirdiği sonucunu tespit etmişlerdir. Canlı (2016) çalışmada sanal müze uygulaması ile işlenen dersler algı ve dikkatin yoğunlaşmasına katkı sağlamakta, öğrencilerin motivasyonlarını olumlu yönde etkilemekte, derslere karşı bakış açılarını olumlu etkile-

mekte fakat öğrencilerin sanal müze ile işlenen dersleri beğenip hoşnut olmakla birlikte, düz anlatımla işlenen dersleri tercih etmemektedir sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz ve Şeker (2012) müze gezisi çalışmalarının öğrencilerin düşünme yetilerinin gelişimine faydalı olmasından yola çıkarak sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde; Gılıç (2020) sanal müzenin dersi eğlenceli hale getirdiği, derse olan ilgilerini arttırdığı ve derslere oldukça faydalı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Turgut (2015) çalışmasında; sanal müze uygulamalarının ders kazanımlarının gerçekleştirilmesinde oldukça yarar sağladığı, öğrencilerin kendi sanal müze etkinliklerini oluşturup grup çalışmasına aktarmalarının sanki gerçek müzede oldukları izlenimi uyandırdığı ve derslere canlılık kattığı sonucuna ulaşmıştır. Bulut ve Atilla (2017), müze uygulamasının görsel sanatlar dersine faydalı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yıldırım ve Tahiroğlu(2012) çalışmalarında özellikle sosyal bilgiler dersi açısından sanal müze uygulamaları ile desteklenmiş olan derslere karşı öğrencilerin pozitif yönde tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Peker(2014) çalışmasında; sanal müze kullanımına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini incelemiş ve öğretmen adaylarının sanal müze kullanımının sosyal bilgiler dersine faydalı olacağını düşündüklerini tespit etmiştir. Buradan hareketle sanal müze uygulamalarının öğretim etkinliği olarak kullanılması, etkinliklerinin daha anlaşılır ve eğlenceli olmasına katkı sağlaması durumu derslere olan faydasının da olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Sanal müzenin çağrıştırdıklarına ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde; teknoloji ve tarihî eserin daha çok ilk akla gelen kavramlar olduğu, daha az olarak eğlence ve bilgi kavramlarının da ifade edildiği görülmektedir. Karagözoğlu (2020) çalışmasında; öğrencilerin müze kavramını duyunca ilk akla gelen kavramlardan birinin tarihî eser olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yeter ve Kurtdede Fidan (2018) çalışmasında ilkökul öğrencilerinin görüşlerinden elde edilen verilerden yola çıkarak elde edilen metaforların öncelikli olarak tarihi eser ve tarihî yer olduğu sonucuna ulaşmıştır. İlgili çalışmalar araştırmayı desteklemektedir. Gerek gerçek müzelerin gerekse sanal müze uygulamalarındaki müzelerin genelde arkeolojik müzeler olması ile ilkökul öğrencilerinin zihinlerinde tarihî eser kavramının ilk sıralarda gelmesi arasında kuvvetli bir ilişki olduğu belirtilebilir.

Öneriler

1- Okullar, sanal müze uygulamalarının öneminin kavratılması ve tanıtımının yapılması için başlıca kurumlardır. Her okul bu tanıtımı kendi işleyişi içerisinde düzenli olarak yapabilir.

2- Sanal müze gezisi yapamayan öğrencilere gerekli fırsat ve teknolojik aletleri kullanmakta zorlanan öğrencilere gerekli eğitimin verilmesi sağlanabilir.

3- İlgili kurumlarca mevcut sanal müzelerin sayılarının artırılması ve içeriğinin ilkökul öğrencilerine göre çeşitlendirilmesi, ilgi çekicilik ve yaygınlaşma açısından düşünülmelidir.

4- Öğretim programları hedeflenen kazanımların öğrencilere ulaşmasında kilit rolindedir. Bu bağlamda; daha fazla öğrencinin sanal müze uygulaması ile tanışabilmesi için özellikle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders programlarında sanal müze tur uygulamalarına yönelik etkinlikler düzenlenebilir.

5- İlçe millî eğitim ve okul müdürlükleri sanal müze gezisi yapmakta zorlanan öğrencilere yönelik gerekli tedbirleri alabilir, sanal müze gezisi yapan öğrencilere yönelik olarak; gerçek müze gezisi yapabilecekleri fırsatlar oluşturabilirler. Bu sayede öğrenciler iki müze deneyiminin avantaj ve dezavantajlarını görebilme olanağı bulabilirler. Müze gezisine yönelik olarak bürokratik yazışmaların en aza indirgenmesi ve gezi için gerekli olan araçların temini noktasında daha çok çaba sarf edilmesi hususuna önem verilebilir.

6- Sanal müze uygulamalarının ilkokul öğrencilerinin anlayabileceği nitelikte görsellerin kullanılarak daha zengin içerik ile yapılandırılması sağlanabilir.

7- Özellikle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi ve diğer ilgili öğretim programlarının esnek yapısından hareket ile öğretmenlere, dersleri daha eğlenceli ve etkili sunabilmeleri için sanal müze uygulamalarını ilgili konularda daha fazla kullanabilmelerine katkı sağlamak için sanal müze eğitimi konusunda gereksinimleri olan hizmet içi eğitim olanağı sağlanabilir.

Kaynakça

- ABDUGANIYEV, A. , Mustafoyeva, M. (2021). Educational resources based on virtual reality. *Academic Research Educational Sciences*, 2(4), 2035-2042.
- AKTAŞ, V. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal müze kullanımına yönelik tutumları [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- AKTAŞ, Ö., Elyıldırım, Ü. ve Aslan, H. (2020). Öğretmenlerin sanal müzelere dair görüşlerinin incelenmesi. *Çocuk Hakları ve Eğitimi Dergisi*, 1(1), 25-35.
- ALADAÇ, E., Akkaya, D., Şensöz, G. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 199-217.
- ALTINBAY, R. , Gümüş, N. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal tur uygulamalarıyla ilgili görüşleri. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 1(1) , 60-71.
- AMBUSAİDİ & Al-Rabaani. (2019). The efficiency of virtual museum in development of grade eight students achievements and attitudes towards archaeology in oman. *International Journal of Educational Research Review*. 4(4), 496-503.
- ATA, B. (2002). Müzelerle ve tarihî mekanlarla tarih öğretimi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ATASOY, S. (1999). *Çağdaş müzecilik anlayışı ve Türk müzeciliği*. Anka Yayınları.
- BOZKUŞ, Ş. (2014). Kültür ve sanat iletişimi çerçevesinde Türkiye’de sanal müzelerin gelişimi. *International Journal of Social Science*, 26(2), 329-344.
- BULUT, Ü., Atilla, U. (2017). Müze eğitiminin çocuğun görsel sanatlar eğitimine etkileri. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 705-714.
- BUYURGAN, S., Mercin, L. (2005). *Görsel sanatlar eğitiminde müze eğitimi ve uygulamaları* . (1. Baskı). Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları.
- BÜLBÜL, H. (2017). Müze ile eğitimde bir seçenek “Second Life” müzeleri. *Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 214, 167-180.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (11. baskı). Pegem Akademi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. , ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pe-gem Yayıncılık.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çokluk-Bökeoğlu, Ö. ve Köklü, N. (2009). *Sosyal bilimler için istatistik* (4. baskı). Pegem Akademi.
- CANLI, K. (2016). İlkokul 4. sınıf görsel sanatlar dersinde sanal müze uygulamasına ilişkin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- CRESWELL, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir,-Çev.). Eğiten Kitap.
- CRESWELL, J. W. & Clark, V. L. P. (2007). Designing and conducting mixed methods research. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 31(4), 388-389.
- ÇALIŞKAN, H. , Çerkez, S. (2012).Sosyal bilgiler derslerindeki müzeyle eğitim uygulamalarının öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *International online Journal of Educational Science* , 4(1), 162-173.
- ÇALIŞKAN, E., Önal, N. ve Yazıcı, K. (2016). Öğretim etkinliklerinde sanal müzelerin kullanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adayları ne düşünüyor?. *Turkish Studies*, 11(3), 689-706.
- ÇILDIR, Z., Karadeniz, C. (2014). “Museum education and visual culture practices: museums in Turkey”. *American Journal of Educational Research*, 2(7), 543-551.
- ÇINAR, C., Utukgün, C. ve Gazel, A. A. (2021). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımı hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 150-170.
- DEMİR, A., Tak, İ. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin müze ile eğitime yaklaşımları. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 1-18.
- DEMİRCİOĞLU, İ. H. (2010). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Anı Yayıncılık.
- DİLLİ, R. (2017). Öğretmenlerin müzelerin öğrenme ortamı olarak kullanımına ilişkin görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 214, 303-316.

- DİNGER, K. (2021). Resim-iş öğretmen adaylarının sanal müze kullanımına yönelik tutumlarının incelenmesi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- EGÜZ, Ş., Kesten, A. (2012). Sosyal bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(1), 81-103.
- ERMİŞ, B. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin görsel sanatlar dersinde "3 boyutlu sanal müze ziyareti" etkinliğine ilişkin görüşleri [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- GAZEL, A. , Kısa, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi. International Journal of Field Education, 2(1), 51-83.
- GILIÇ, İ. (2020). Sanal müze destekli işbirlikli İngilizce öğrenme etkinliklerinin ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarına ve sanal müze memnuniyetlerine etkisi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- GILIÇ, İ. I., Yanpar-Yelken, T. (2019). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sanal müze destekli işbirlikli İngilizce öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri [Tam Metin Bildiri]. 2. Uluslararası Akdeniz Sempozyumu, Mersin, Türkiye.
- HANTOOBİ, S. Wahdan A. Salloum, S., & Shaalan, K. (2021) Smart vision of school classroom. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. http://doi.org/10.1007/978-3-030-69717-4_50.
- HEİN, G. E. (2002). *Learning in the museum*. Taylor and Francis.
- HOOPER-GREENHILL, E. (1999). *Müze ve galeri eğitimi*. (M. Örgen, Evren ve E. G. Kapçı, Çev.). A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (1991).
- ICOM Uluslararası Muzeler Konseyi (2007, 24 Ağustos). According to the ICOM Statutes, adopted during the 21st General Conference in Vienna. <http://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> adresinden 15 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- ISMAEEL, D. A.& Al-Abdullatif, A.M. (2016). The impact of an interactive virtual museum on students' attitudes toward cultural heritage education in the region of Al Hassa, Saudi Arabia. *ijET*, 11(4), 32-39.
- KABAPINAR, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (7. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- KAMPOUROPOULOU, M., Fokiali, P., Efstathiou, I.& Stefos, E. (2013). The virtual museum in educational practice. *Review of European Studies*, 5(4), 120-129.
- KARADENİZ, C. (2020). Müzede dijital teknolojilerin kullanımı ve salgın sürecinde dijital katılım. *İdil*, 70, 975-984.
- KARAGÖZOĞLU, N. (2020). Ortaokul öğrencilerinin etkinliklerle müze eğitimine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 33-50.

- KARATAŞ, S., Yılmaz, A., Kapanoğlu, G. ve Meriçelli, M. (2016). Öğretmenlerin sanal müzelere dair görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 112-125.
- KAYA, R., Okumuş, O. (2018). Sanal müzelerin tarih derslerinde kullanımının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Turkish History Education Journal*, 7(1), 113-153.
- KÖKSAL AKYOL, A. ve Akyol, A. A. (2014). Okul öncesi eğitimde müzeler. İ. Ulutaş (Ed), *Okul öncesinde görsel sanatlar eğitimi. Her yönüyle okul öncesi eğitim* (s. 275-291) içinde. Hedef CS Yayıncılık ve Mühendislik.
- MAXWELL, J. A. (2016). Expanding the history and range of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 10(1), 12-27.
- MCKENZİE, J. (1997). Building a virtual museum community. <http://www.fno.org/museum/museweb.html> adresinden 13 Şubat 2022 tarihinde alınmıştır.
- MİLES, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- O'BRIEN, M., Levy, R.M. (2008). Exploration through virtual reality: Encounters with the target culture. *The Canadian Modern Language Review*, 64(4), 663-691.
- ONUR, B. (2012). *Çağdaş müze eğitim ve gelişim (Müze Psikolojisine Giriş)*. İmge.
- ÖZER, A. (2016). Sanal müzede öğrenmenin bağlamsal modelinin kullanımının öğrencilerin akademik başarısı, motivasyonu ve memnuniyet düzeylerine etkisi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- PEKER, N. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımı ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sanal müze kullanımına yönelik tutumları [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- PROSSER, D. & Eddisford, S. (2004). Virtual museum learning. *Information Technology in Childhood Education Annual*, 281-297.
- SİLBERMAN, M. (2016). *Aktif öğretim* (N. Kalaycı,Çev.). Pegem Akademi Yayınları (2016, 1. Baskı).
- SÜRME, M., Atılgan, E. (2020). Sanal müzede sanal tur yapan bireylerin memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1794-1805.
- TABACHNICK, B. G.& Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- TEKER, N. , Özer, A. (2016). Sanal müze sanal tur memnuniyet ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Millî Eğitim Dergisi*, 209, 314-335.
- TURGUT, G. (2015). Sosyal bilgiler dersinde bir eğitim aracı olarak sanal müzelerden yararlanma [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- USTAOĞLU, A. (2012). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersi Türk tarihine yolculuk ünitesinde sanal müzelerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sanal Müze Gezilerine Yönelik İlkokul Öğrencilerinin Görüş ve Farkındalıklarının İncelenmesi

- YETER, F., Kurtdede Fidan, N. (2018). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin müze metaforları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 173-194.
- YILDIRIM, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, T., Tahiroğlu, M. (2012). Sanal ortamda gerçekleştirilen müze gezilerinin ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 104-114.
- YILMAZ, K., Şeker, İ. (2012). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 3(9), 21-39.
- ZABUN, Y. (2020). Tarih öğretmen adaylarının sanal müze kullanımına yönelik tutumlarının incelenmesi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.